

Βυζάντιο καὶ Σλάβοι.

Τὸ κράτος τῶν Ρώσ (Ρώσων) καὶ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ἀνατολικῶν Σλάβων (9^{ος}-10^{ος} αἰῶνας)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ - ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΛΟΗΣ*

1. Ἡ ἐμφάνιση τῶν Ρώσ

Οἱ Σκανδιναβοί, οἱ ὁποῖοι προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς σημερινῆς Σουηδίας, διακρίνονταν ὡς πολεμιστὲς Βίκινγκς¹ καὶ ἔμποροι. Ἀπὸ τὸν 8^ο αἰῶνα ἄρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν ἔτι περαιτέρω τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητές τους στὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Βαλτικῆς θάλασσας, στὸν Φιννικὸ κὸλπο καὶ τὶς ἀκτές του. Ἔτσι, μέσῳ τῶν ποταμῶν ποὺ ἐκβάλλονταν στὴ Βαλτικὴ θάλασσα, οἱ Σκανδιναβοὶ εἰσήλθαν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ρωσικῆς πεδιάδας. Χρησιμοποίησαν τὴν ὑδάτινὴ ὁδὸ τῶν ποταμῶν ποὺ συναντοῦσαν στὸ διάβα τους, ὥστε νὰ φθάσουν ἕως τὸ Βυζάντιο. Ἡ ὑδάτινὴ αὐτὴ ὁδὸς κατεγράφη στὴν ἱστορία μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ φράση τῶν Ρώσων χρονογράφων «ἀπὸ τοὺς Βαράγγους στοὺς Ἑλληνας», δηλαδὴ ἀπὸ τὴ Σκανδιναβία στὸ Βυζάντιο². Γιὰ τὴ σπουδαιότητα τῆς ὑδάτινῆς αὐτῆς ὁδοῦ κάνει λόγο καὶ τὸ ἔργο τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου (913-959): *Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν - De administrando Imperio*³. Ἀρχικὰ, χρησιμοποίησαν τὸν Βόλγα ποταμὸ καὶ στὴ συνέχεια, μετὰ ἀπὸ τὸν 9^ο αἰῶνα, τὸν Δνείπερο.

* Ὁ Δρ. Γεώργιος Νεκτάριος Λόης εἶναι Ἱστορικός - Σλαβολόγος καὶ μέλος ΣΕΠ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου.

1. Τέλη τοῦ 8^{ου} αἰῶνα, οἱ Βίκινγκς, οἱ ὁποῖοι ἦταν πειρατές, δροῦσαν κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῆς Μεσογείου. Οἱ περιοχὲς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἰταλίας κ.ἄ. υπέφεραν ἰδιαίτερα ἀπὸ τὶς ληστροικὲς ἐπιδρομὲς, τῶν Βίκινγκς, μετὰξὺ 9^{ου} καὶ 11^{ου} αἰῶνα. Τὴν ἴδια περίοδο ἐπεκτείνονται ἰδιαίτερα καὶ πρὸς τὴ Βαλτικὴ θάλασσα.

2. Χ. ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ, *Ἱστορία τῆς Ρωσίας. Ἡ ἡγεμονία τῆς Μόσχας*, Ἰωάννινα 2003, σ. 11.

3. CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS, *De administrando Imperio (DAI)*, Washington 1967, κεφ. 1-12, p. 48-65.

Οι Άνατολικοί Σλάβοι έξαπλώνονται στη ρωσική πεδιάδα από τον 6^ο έως τον 8^ο αιώνα, πραγματοποιώντας τη διείσδυσή τους με κατεύθυνση από τον Νότο προς τον Βορρά⁴. Η αρχική κοιτίδα τους είναι κοινή με τους υπόλοιπους Σλάβους και έντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή μεταξύ των ποταμών Όντερ και Βιστούλα δυτικά και στον άνω ροῦ τοῦ Δνείπερου ανατολικά, δηλαδή πλησίον τῆς σημερινῆς ανατολικῆς Πολωνίας, τῆς δυτικῆς Οὐκρανίας καὶ νοτιοδυτικῆς Λευκορωσίας. Γιὰ τοὺς δὲ Σκανδιναβοὺς ἡ διείσδυση στὰ σλαβικά ἐδάφη ἔγινε με ἀντίστροφη κατεύθυνση ἀπὸ τὸν Βορρά πρὸς τὸν Νότο.

Ὁ δρόμος ἀπὸ τὴ Σκανδιναβία πρὸς τὸ Βυζάντιο διήρχετο ἀπὸ τὴ ρωσικὴ πεδιάδα. Τὰ ἐμπορεύματα πὺ μετέφεραν οἱ Σκανδιναβοὶ ἦταν διάφορα δέματα, γοῦνες, κερὶ καὶ μέλι, ἀλλὰ ἀσκούσαν καὶ τὸ δουλεμπόριο. Τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ συνοδεύονταν πάντοτε καὶ ἀπὸ ἔνοπλους ἄνδρες. Καθ' ὁδόν, ὅπου ἔκριναν ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀνάπαυσή τους ἀλλὰ καὶ στρατηγικῆς σημασίας γιὰ τὴν ἀπρόσκοπη συνέχιση τοῦ ἐμπορίου, κατασκευάζαν διάφορα ὄχυρά, τὰ ὁποῖα στὴν πορεία θὰ μετεξελιχθοῦν σὲ ὄχυρωμένες πόλεις. Οἱ Ἀνατολικοὶ Σλάβοι ἀποκαλοῦσαν τοὺς Σκανδιναβοὺς πὺ συναντοῦσαν με τὸ ὄνομα «Rus», στὶς βυζαντινὲς πηγές «Ρῶς». Ἡ ὄνομασία αὐτὴ εἶναι σλαβικὴ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα Ruotsi⁵, τὸ ὁποῖο με τὴν σειρά του ἀνάγεται στὸν παλαιοσοηδικὸ αὐτοχαρακτηρισμὸ τῶν Σουηδῶν ὡς Rops-men, δηλαδή «ὀμάδα κωπηλατῶν», «πλήρωμα», καὶ συνδέεται με τὴν παράκτια περιοχή Ros-lagen τῆς ἀνατολικῆς Σουηδίας, στὰ παράλια τῆς Urpland. Ἔτσι, τὸ ἀρχικὸ Ruotsi ἔλαβε στὴ σλαβικὴ γλῶσσα, λόγω τῶν φωνητικῶν ἰδιαιτεροτήτων, τὴ μορφή «Rus». Ἀργότερα ὅταν θὰ διαμορφωθεῖ τὸ πρῶτο ρωσικὸ κράτος, ἐπικεφαλῆς τοῦ ὁποῖου ἦταν μία δυναστεία σκανδιναβικῆς προέλευσης, τὸ ὄνομα «Rus» ἢ «Ρῶς» θὰ σημαίνει τόσο τὸ κρατικὸ αὐτὸ μόρφωμα ὅσο καὶ τοὺς σλαβικῆς καταγωγῆς ὑπηκόους του⁶. Ἡ ἀνωτέρω ἐτυμολογικὴ προέλευση τῆς ὄνομασίας «Ρῶς» εἶναι ἡ ἐπικρατέστερη⁷.

4. Τὰ σλαβικά φύλα πὺ διείσδυσαν στὴν ρωσικὴ πεδιάδα εἶναι περίπου δεκατέσσερα. Τὰ σημαντικότερα ἦταν: Οἱ Σλοβῆνοι, οἱ Κριβίτσοι, οἱ Δερεβλιάνοι, οἱ Πολιάνοι, οἱ Σεβεριάνοι, οἱ Βιάττισοι καὶ οἱ Ραδιμίτσοι.

5. Τὴν ὄνομασία αὐτὴ χρησιμοποιοῦσαν τὰ φιννικά φύλα γιὰ τοὺς Σουηδοὺς. Ἀκόμη καὶ σήμερα τὴν ὄνομασία Ruotsi χρησιμοποιοῦν οἱ Φιλανδοὶ καὶ οἱ Ἑσθονοὶ γιὰ τοὺς Σουηδοὺς καὶ ὄχι γιὰ τοὺς Ρῶσους.

6. Γ. ΚΑΤΣΟΒΣΚΑ – ΜΑΛΙΓΚΟΥΔΗ, *Ἡ Μεσαιωνικὴ Ρωσία*, Ἀθήνα 2013, σ. 24.

7. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἄλλες ἐρμηνεῖες: α) ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν μικρὸ παραπόταμο Ros τοῦ Δνείπερου στὴ νότια Ρωσία, β) ἀπὸ τὴ σλαβικὴ λέξη Rusij πὺ σημαίνει ξανθός (ὀμά-

Στις πηγές συχνά αναφέρεται για τους Σκανδιναβούς, παράλληλα με το όνομα «Ρώς», και ή ονομασία «Βάραγγοι». Η ετυμολογία της λέξεως προέρχεται από την αρχαία νορβηγική «Vaeringjar», «Var», ή όποια σημαίνει «λόγος τιμής» ή «όρκος», και πιθανόν αφορά τον άμοιβαίο όρκο πίστης τον όποιο έδιναν μεταξύ τους οί Βάραγγοι όταν πολεμούσαν σέ ξένους τόπους. Οί Ρώς/Βάραγγοι ήταν μισθοφόροι στρατιώτες στή Ρωσία και στρατολογούνταν από τους ήγεμόνες τών Άνατολικών Σλάβων. Σύμφωνα με την παράδοση οί Βάραγγοι προσκλήθηκαν στή Ρωσία από τόν Σλάβο ήγεμόνα του Νόβγκοροντ, με σκοπό νά τόν βοηθήσουν κατά τών επιδρομών τών Φίννων. Στή συνέχεια, οί Βάραγγοι, όταν άντελήφθησαν ότι οί Σλάβοι δέν ήταν σέ θέση νά τους άπωθήσουν, κατέλαβαν τήν έξουσία του Νόβγκοροντ τό έτος 862, και λίγο άργότερα τό 864, άλλοι Βάγαροι (ό Άσκολ και ό Ντίρ) θα καταλάβουν τήν έξουσία και του Κιέβου. Όλα τά άνωτέρω αναφέρονται στήν αρχαιότερη Ρωσική πηγή, τό «Ρωσικό Χρονικό του Νέστορα» (1116)⁸. Έτσι, σύμφωνα με την παράδοση ό σκανδιναβός ήγεμόνας Ριούρικ είναι αυτός που εκλήθη από τους Άνατολικούς Σλάβους για βοήθεια και αυτός είναι ό ίδρυτής της πρώτης δυναστείας, ή όποια κυβέρνησε τή Ρωσία από τό έτος 862 έως τό 1613.

Όμως οί έως τώρα έρευνητές της άνωτέρω πηγής, του «Χρονικού του Νέστορα», συγκρούονται σέ δύο διαμετρικά αντίθετα συμπεράσματα σχετικά με τόν ρόλο τών Σκανδιναβών στή δημιουργία του πρώτου Ρωσικού κράτους. Αυτόι είναι οί όπαδοί της «νορμανικής» θεωρίας και οί όπαδοί της «άντινορμανικής». Οί πρώτοι πιστεύουν ότι οί Σκανδιναβοί διεδραμάτισαν ιδιαίτερος σημαντικό ρόλο στή διαμόρφωση της πολιτικής και πολιτιστικής ζωής της χώρας με τήν ίδρυση του πρώτου Ρωσικού κράτους του Κιέβου⁹, ενώ οί όπαδοί της

δα ξανθών άτομων), γ) από τήν ιρανική φυλή τών Ρωξολάνων και δ) από τόν ποταμό Rusa στή βόρεια Ρωσία. Σχετικά, βλ. Γ. ΜΑΛΠΚΟΥΔΗ, *Ίστορία της Ρωσίας. Η Ρωσία του Κιέβου 9^{ος} αί. - 1240*, Α' τόμος, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 31, σημ. 43.

8. *Το Ρωσικό Χρονικό του Νέστορα* - «POVEST VREMENNICH LET» (D. Lihačev - B. Romanov, Moscow - Leningrad 1950) αφορά σέ ένα έργο, τό όποιο άποτελείται από ιστορικά και λογοτεχνικά κείμενα και άσχολείται με τήν ιστορία της Ρωσίας από της εμφάνισης έως τήν περίοδο του Βλαδίμηρου. Η συγγραφή του έργου έγινε κατά τή δεύτερη δεκαετία του 12^{ου} αιώνα.

9. Τό Ρωσικό κράτος του Κιέβου περιελάμβανε τή σημερινή Λευκορωσία, τό βόρειο ήμισυ της Ουκρανίας και τό κεντρικό και βορειοδυτικό τμήμα της Εύρωπαϊκής Ρωσίας. Οί κάτοικοι τών τριών αυτών κρατών άποτελούν τους Άνατολικούς Σλάβους. Τό κράτος του Κιέβου (Kievskaja Rus) κατέργεσε στα 1237-1240 από τις επιδρομές τών Μογγόλων.

δεύτερης θεωρίας υποστηρίζουν ότι τὸ Ρωσικὸ κράτος τοῦ Κιέβου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σταδιακῆς ἐξέλιξης τῶν ἰδίων τῶν Ἀνατολικῶν Σλάβων¹⁰. Πιστεύουμε ὅτι στὴν ἐξέλιξη καὶ διαμόρφωση τοῦ πρώτου Ρωσικοῦ κράτους συνέβαλαν στὴν πράξη καὶ οἱ δύο ἀνωτέρω διεργασίες. Καὶ οἱ δύο πλευρὲς χρησιμοποιοῦν τὴν ἴδια πηγή, τὸ «Χρονικὸ τοῦ Νέστορα», καὶ λόγω τῆς χρήσης αὐτῆς καμιά πλευρὰ δὲν δύναται νὰ ἀποκλείσει τὴν ἄλλη καὶ νὰ διεκδικήσει γιὰ λογαριασμό της τὴν ἴδρυση τοῦ κράτους τοῦ Κιέβου. Θεωροῦμε ὅτι ἡ ἐνοποίηση ἐγινε λόγω τῶν Σκανδιναβῶν, τὸν 9^ο αἰῶνα, ἀλλὰ μὲ βάση τὶς ἤδη ἰδρυμένες καὶ ἀνεπτυγμένες σλαβικὲς πόλεις τοῦ Νόβγκοροντ καὶ τοῦ Κιέβου.

Οἱ Βάραγγοι/Ρῶς ἦταν ἰδιαίτερα πιστοὶ στὸν ἐκάστοτε ἡγεμόνα τους. Μάλιστα γνωρίζουμε ὅτι στὰ τέλη τοῦ 10^{ου} αἰῶνα, ὁ Ρῶσος ἡγεμόνας Βλαδίμηρος παραχώρησε στὸν βυζαντινὸ αὐτοκράτορα Βασίλειο Β΄ ἔξι χιλιάδες (6000) Βαράγγους¹¹, τοὺς ὁποίους μετὰ ἀπὸ τὴ νίκη κατὰ τῶν ἀδελφῶν του δὲν τοὺς ἐχρειάζετο. Οἱ Βάραγγοι θὰ ἀποτελέσουν στὴ συνέχεια τὸν βασικὸ πυρῆνα τῆς φρουρᾶς τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα¹². Ὄταν μετὰ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 10^{ου} αἰῶνα οἱ Σκανδιναβοὶ Ρῶς θὰ ἐκσλαβιστοῦν ἐξ ὀλοκλήρου, ἡ λέξη «Βάραγγος», στὰ ρωσικά «Varjag», θὰ σημαίνει ἐκτὸς ἀπὸ τὸν μισθοφόρο καὶ τὸν Σκανδιναβό¹³. Οἱ σύγχρονες σκανδιναβικὲς πηγὲς ἀποκαλοῦν τὴ Ρωσία ὡς «Γαρδαρίκι», δηλαδή «Καστροπολιτεῖες», μία χώρα μὲ οἰκισμοὺς ὄχρωμένους.

Σχετικὰ μὲ τὸν Χριστιανισμό, ἡ διδασκαλία - λατρεία του ἦσαν ἤδη γνωστὲς στοὺς Ἀνατολικοὺς Σλάβους ἀπὸ τὸ πρῶτο ἡμῖς τοῦ 9^{ου} αἰῶνα, διὰ μέσου τοῦ Δούναβη, τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Καυκάσου. Ἰδιαίτερος στὴν Κριμαία ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες ὑπῆρχαν ἀκμαῖες τοπικὲς Ἐκκλησίες. Τὸ δὲ πολιτιστικὸ ἔργο τοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ Εὐξεινίου Πόντου ἦταν ἤδη γνωστὸ καὶ τὸ συνέχιζαν οἱ χριστιανικὲς ἐπισκοπές. Σὲ ὅλο τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Χαζάρων ἢ Κωνσταντινούπολη εἶχε ἰδρύσει ἐπισκοπές, οἱ ὁποῖες προετοιμάζαν τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς νὰ δεχθοῦν τὸν Χριστιανισμό. Παρόλα αὐτά, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶχε ὑπάρξει μία συγκεκριμένη συστηματικὴ προ-

10. LEV KLEIN, *Spor o varjagach. Istorija protivostojanija i argumenty storon*, St. Peterburg 2009.

11. GEORG. OSTROGORSKI, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους*, τ. Β΄, Ἀθήνα 2012, σ. 186.

12. ἸΩΑΝ. ΚΩΤΟΥΛΑ, «Βάραγγοι. Ἡ αἰνιγματικὴ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ τοῦ Βυζαντίου», *Στρατιωτικὴ Ἱστορία*, τεῦχος 69 (Μάιος 2002).

13. SIGFÚS BLÖNDAL, *The Varangians of Byzantium*, Cambridge 1981.

σπάθεια έως τὸν 9^ο αἰῶνα γιὰ τὴ διάδοση τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀνάμεσα τοὺς Σλάβους.

Ἡ παρουσία τῶν Σκανδιναβῶν βοήθησε στὴν ἐνοποίηση τῶν Ἀνατολικῶν Σλάβων. Οἱ πρῶτες συναντήσεις Σκανδιναβῶν καὶ Ἀνατολικῶν Σλάβων τοποθετοῦνται χρονικὰ μεταξὺ τοῦ 750-830 μ.Χ. Ὅμως ἡ παρουσία τῶν Σκανδιναβῶν ἦταν ἀριθμητικὰ ἰδιαίτερος περιορισμένη σὲ σχέση μὲ τὸν πολυπληθῆ συμπαγῆ σλαβικὸ πληθυσμὸ, γεγονὸς ποὺ ὀδήγησε σὲ ἀρκετὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα στὸν ἐκσλαβισμό τους, περὶ τὰ τέλη τοῦ 10^{ου} - ἀρχὲς τοῦ 11^{ου} αἰῶνα. Ἡ ἐνοποίηση τῶν Ἀνατολικῶν Σλάβων ἀρχεῖται τὸν ἔνατο αἰῶνα καὶ ὀλοκληρῶνεται στὶς ἀρχὲς τοῦ δεκάτου. Ἔτσι, ἀπὸ τοὺς Σκανδιναβοὺς Ρῶς διατηρήθηκε μόνον τὸ ὄνομα «Ρῶσοι», γιὰ νὰ χαρακτηρίζει στὴ συνέχεια τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα τῶν Ἀνατολικῶν Σλάβων.

2. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ κράτους τῶν Ρῶς

Ὅταν ἀπεβίωσε ὁ Ριούρικ, τὸν διεδέχθη ὁ ἐπίσης σκανδιναβὸς Ὀλεγκ (879-912)¹⁴, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μὲ τὸ «Ρωσικὸ Χρονικὸ τοῦ Νέστορα» μετακίνησε τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ ἀπὸ τὸ Νόβγκοροντ στὸ Κίεβο, ἀφοῦ πρῶτα τὸ κατέλαβε τὸ ἔτος 882. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν συγκρούσεων γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ Κιέβου, ὁ Ὀλεγκ ἐφόνησε τοὺς νεοφωτιζόμενους στὸν χριστιανισμό ἡγεμόνες τοῦ Κιέβου Ἀσκολντ καὶ Ντίρ. Τὸν Χριστιανισμό ἄλλωστε τὸν θεωροῦσε ὡς διασπαστικὸ στοιχεῖο τοῦ λαοῦ του. Μὲ τὴν κατάληψη τοῦ Κιέβου ὁ Ὀλεγκ ἔνωσε ἀφ' ἑνὸς τὴν ἐμπορικὴ ὁδὸ ἀπὸ τὴν Βαλτικὴ θάλασσα ἕως τὸν Εὐξείνιο Πόντο καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐνοποίησε γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς Ἀνατολικοὺς Σλάβους σὲ ἓνα ἐνιαῖο κράτος. Τὸ Κίεβο ἦταν ἰδιαίτερης σημασίας γιὰ τοὺς Ρῶς / Ρώσους, διότι εὐρίσκετο πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἦταν πόλος ἑλξης καὶ τὸ σημαντικότερο τότε κέντρο ἐμπορίου. Κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας τὸν Ὀλεγκ δὲν τὸν ἐνδιέφερε τόσο τὸ Κίεβο, ὅσο τὸ ὅτι εὐρίσκετο πλησιέστερα στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία ἦταν καὶ ὁ ἐπόμενος στόχος του. Σὲ ὅλη τὴν διαδρομὴ ἕως τὸ Κίεβο οἱ Ρῶσοι δημιούργησαν διάφορες ὄχρωμες βάσεις, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦσαν ἀναχώματα τῶν ὁποίων ἐπιθέσεων ἀπὸ ξένες δυνάμεις. Οἱ βάσεις αὐτὲς ἀπετέλεσαν στὴ συνέχεια τὶς διάφορες πρῶτες

14. Ὀλεγκ, στὰ σκανδιναβικὰ Helgi.

πόλεις. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὑπῆρξε καὶ ἡ σταδιακὴ ὑποταγὴ τῶν σλαβικῶν ἐκείνων φύλων ποὺ συναντοῦσαν στὴ διαδρομὴ πρὸς τὸ Κίεβο. Οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις τῶν Ρώσων μὲ τὸ Βυζάντιο ἦταν ἰδιαίτερα ἀνεπτυγμένες. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδισε τοὺς Ρώσους, ἀπὸ τὸν ἕνατο ἕως καὶ τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα, νὰ ἐπιχειρήσουν πέντε φορὲς νὰ καταλάβουν τὴν Κωνσταντινούπολη, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσουν¹⁵.

Τὸν Ὀλεγκ διεδέχθη στὴν ἡγεσία τῶν Ρώσων τοῦ Κιέβου ὁ Ἰγκορ (913-945)¹⁶. Τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ χριστιανικὴ πίστις στὸ Κίεβο ἐπανέκτησε τὴν ἐλευθερία της¹⁷. Πλησίον τοῦ Ἰγκορ τοποθετοῦνται γιὰ πρώτη φορὰ καὶ δύο Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται καὶ ὡς συγγενεῖς του¹⁸. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐκσλαβισμὸς τοῦ πολυεθνικοῦ κράτους βρισκόταν ἤδη σὲ ἐξέλιξη. Ὁ βίος ὅμως τοῦ Ἰγκορ θὰ σταματήσει ἀπρόσμενα, διότι τὸ ἔτος 945 θὰ δολοφονηθεῖ ἀπὸ τὴ σλαβικὴ φυλὴ τῶν Δερεβλιάνων, λόγω τῶν πολὺ ὑψηλῶν φόρων ποὺ εἶχαν ἐπιβάλλει οἱ Βάραγγοι στὰ σλαβικὰ φύλα. Στὸν θρόνο τοῦ Κιέβου τὸν διεδέχθη ἡ σύζυγός του Ὀλγα (945-961) ὡς προσωρινὴ ἡγεμόνας λόγω τοῦ ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ υἱὸς του, Σβιατοσλάβος, ἦταν ἀνήλικος.

Ἡ Ὀλγα ἀνεδείχθη ἐξαιρετικὴ πολιτικός. Ἐγκατέλειψε τὶς ἐξωτερικὲς ἐπιδρομὲς καὶ ἐπιδόθηκε στὴν ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωση τῆς χώρας. Ἐνίσχυσε τὸ κράτος, περιορίσει τὶς ὅποιες αὐθαιρεσίαι διαφόρων ἡγετικῶν προσώπων τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ σταθεροποίησε τὸ φορολογικὸ σύστημα τῆς χώρας. Ἡ Ὀλγα ἦταν ἰδιαίτερος διορατικὴ καὶ στὰ πολιτικὰ σχέδιά της περιελαμβάνετο, μετὰ ἀπὸ τὴ βάπτισή της σὲ χριστιανή, ἡ ἀνακήρυξη τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης θρησκείας τοῦ κράτους. Ἔτσι, ἀποφάσισε νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Κωνσταντινούπολη τὸ ἔτος 947, γιὰ νὰ συναντήσῃ καὶ νὰ συζητήσῃ μὲ τὸν Βυζαντινὸ αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο, ἀφ' ἑνὸς ὀρισμένες ἐμπορικὲς συμφωνίες καὶ τὸν ἐκχριστιανισμὸ τῶν Ρώσων τοῦ Κιέβου ἀφ' ἑτέρου.

15. Οἱ Ρῶς ἐπιτέθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ ἔτους 860, ἀλλὰ ἠττήθηκαν. Ἐπανεμφανίσθηκαν τὸ ἔτος 907 καὶ στὴ συνέχεια τὸν Ἰούνιο τοῦ 941. Ἀκολούθησε ἡ ἐπίθεση τοῦ φθινοπώρου τοῦ 944 καὶ ἡ τελευταία ἦταν τὸ ἔτος 1043. Σχετικὰ βλ. ΙΩΑΝ. ΚΩΤΟΥΛΑ, «Βάραγγοι...», ὁ.π., τεύχ. 69 (Μάιος 2002).

16. Ἰγκορ, στὰ σκανδιναβικὰ Ingvar. Σχετικὰ μὲ τὸν Ἰγκορ βλ. Α. ЖЕЛАЧИВЪ, *История Русиче*, Бања Лука 2008, σφ. 9.

17. Γ. Μ. ВЛАДИМИРОВИЧ ТОЛСТОЈ, *История Руске Православне Цркве*, Шибеник 2005, σφ. 5.

18. Γ. ΚΑΤΣΟΒΕΚΑ – ΜΑΛΙΓΚΟΥΔΗ, *Ἡ Μεσαιωνικὴ Ρωσία*, ὁ.π., σ. 34.

Σχετικά με την βάπτιση της Όλγας, υπάρχουν δύο διαφορετικές και διχαστικές απόψεις¹⁹. Η πρώτη και επικρατέστερη τονίζει ότι έβαπτίσθη στην Κωνσταντινούπολη από τον πατριάρχη Πολύευκτο το έτος 957 και έλαβε συμβολικά το όνομα της τότε αυτοκράτειρας Έλένης, συζύγου του Κωνσταντίνου Ζ'²⁰. Η άλλη αναφέρει ότι έβαπτίσθη στο Κίεβο δύο έτη ενωρίτερον, το 955, και στη συνέχεια έπεσκέφθη την Κωνσταντινούπολη²¹. Όποια έκδοχή και αν ισχύει, δυστυχώς η Όλγα δέν πρόφτασε να καθιερώσει τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους, διότι το έτος 961 στον θρόνο ανέβηκε ο υίός της Σβιατοσλάβος (961-971), ο οποίος ήταν υπέρ της παραδοσιακής παγανιστικής πίστεως των Σλάβων.

Άπέναντι στον Χριστιανισμό ο Σβιατοσλάβος τήρησε στάση άνοχής, προφανώς από σεβασμό προς τη μητέρα του. Έτσι, ο έκχριστιανισμός της Ρωσίας, τον οποίο όραματίζετο η Όλγα θα πραγματοποιηθεί είκοσι έπτά έτη άργότερον, το 988. Παρόλα αυτά, η διάδοση του Χριστιανισμού είχε άρχισι να εισέρχεται και μεταξύ της άρχουσας τάξης των Βαράγγων. Την Όλγα κατά την έπιστροφή στη Ρωσία την συνόδευαν κληρικοί από την Κωνσταντινούπολη. Μαζί της έφερε διάφορα λειτουργικά βιβλία, εικόνες και έκκλησιαστικά σκεύη. Η Όλγα με τον έκχριστιανισμό της κατέστησε το Κίεβο πολιτιστικό και πνευματικό κέντρο των Άνατολικών Σλάβων με πρότυπο την Κωνσταντινούπολη. Το «*Ρωσικό Χρονικό*» αναφέρει ότι η Όλγα άνήγειρε τον ναό της Άγίας Τριάδος στο Πσκόφ, τον ναό του Άγίου Νικολάου στο σημείο όπου βρισκόταν ο τάφος του ήγγεμόνα Άσκολντ και της Άγίας Σοφίας, εκεί όπου ήταν ο τάφος του Ντιν στο Κίεβο. Στην ιδιαίτερη πατρίδα της, το Welikaja, άνήγειρε τον ναό του προφήτη Ηλία.

Καθ' όλη την περίοδο που ήταν στην έξουσία ο Σβιατοσλάβος επιδόθηκε σε συνεχιζόμενες έκστρατείες²². Αποτέλεσμα αυτού ήταν η μητέρα του, η Όλγα,

19. Σχετικά βλ. D. OBOLENSKY, «Η αυτοκρατορία και οι Βόρειοι γείτονές της (565-1018)», *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ, Μέρος Α', Άθήνα 1979, σ. 375, σημ. 115 & Βλ. ΦΕΙΔΑ, *Έκκλησιαστική Ιστορία της Ρωσίας. Από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα*, Άθήνα 2005, σσ. 20-26.

20. D. OBOLENSKY, «Η αυτοκρατορία και οι Βόρειοι γείτονές της (565-1018)», ό.π., 375.

21. Z. FAJFRIC, *Ruski Carevi*, Sremska Mitrovica 2008, str. 37.

22. Σχετικά με τις έκστρατείες του Σβιατοσλάβου, οι έπιστημονικές άπόψεις διίστανται. Όρισμένοι θεωρούν ότι επρόκειτο για τις χαρακτηριστικές έκστρατείες των Βίκινγκς, με βασικό σκοπό τη λαφυραγώγηση. Όρισμένοι άλλοι ύποστηρίζουν ότι επρόκειτο για ένα ευρύτερο σχέδιο της έξωτερικής πολιτικής του, το οποίο είχε ως στόχο τη διεύρυνση του κράτους του και

νά συνεχίσει να ἐλέγχει τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ καὶ ὀργάνωση τοῦ κράτους τοῦ Κιέβου. Ἡ ῥωσικὴ ἀπεβίωσε στὶς 11 Ἰουλίου τοῦ 969 καὶ ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τὴν κατέταξε στὸν κατάλογο τῶν ἁγίων ὡς ἰσαπόστολο, τὸ ἔτος 1587. Ὁ Σβιατοσλάβος ὡς πρῶτο στόχο εἶχε τὸ ἔτος 964 νὰ καταλάβει τὸ Ἰτίλ, τὸ ὁποῖο ἦταν ἓνα σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο καὶ πρωτεύουσα τοῦ ἰσχυροῦ Χαγανάτου τῶν Χαζάρων, στὴν περιοχὴ κάτω ἀπὸ τὸν Βόλγα ποταμὸ. Στὴ συνέχεια, ἐστράφη καὶ κατὰ διαφόρων ἄλλων σλαβικῶν φυλῶν. Ὅμως, ἡ κατάρρευση τοῦ κράτους τῶν Χαζάρων εἶχε ἀντίθετα ἀποτελέσματα γιὰ τὸ Κίεβο. Πλέον δὲν ὑπῆρχε ἓνα ἰσχυρὸ κράτος ὡς ἀνάχωμα στὶς ὅποιες ἐπιθέσεις τῶν διαφόρων νομαδικῶν λαῶν ἀπὸ τὴν Ἀσία. Ἔτσι, τὸ ἔτος 968 φθάνουν στὰ πρόθυρα τοῦ Κιέβου οἱ Πετσενέγκοι, φύλο τουρανικὸ, τὸ ὁποῖο ἀναγκάζει τὸν Σβιατοσλάβο νὰ διακόψει τὴν ἐκστρατεία του στὴν Χερσόνησο τοῦ Αἴμου γιὰ νὰ ἐπιστρέψει στὸ Κίεβο. Οἱ Πετσενέγκοι ὅμως κατόρθωσαν νὰ δολοφονήσουν τὸν Σβιατοσλάβο (971) πλησίον τοῦ Δνειπέρου ποταμοῦ κατὰ τὴν ἐπιστροφή του²³. Τὰ ἐπόμενα ἔτη οἱ διάφοροι νομαδικοὶ λαοὶ τῆς Ἀσίας θὰ ἀποτελοῦν μία μόνιμη ἀπειλὴ γιὰ τὸ Ρωσικὸ κράτος.

Ὅλη αὐτὴν τὴν περίοδο πὺν ἐξετάζουμε ἐξελίσσεται μὲ ἰδιαίτερα ταχεῖς ρυθμοὺς ὁ ἐκσλαβισμὸς τῆς ἄρχουσας τάξης. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰγκορ καὶ τῆς ῥωσικῆς Σβιατοσλάβος, ἔχει σλαβικὸ ὄνομα, ὅπως καὶ τὰ δύο (2) ἀπὸ τὰ τρία (3) ἐγγόνια τῆς ῥωσικῆς καὶ υἱοὶ τοῦ Σβιατοσλάβου. Καὶ αὐτὸ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ῥωσικὴ ἦταν σλαβικῆς καταγωγῆς καὶ ὄχι σκανδιναβικῆς²⁴.

3. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Ὁ Σβιατοσλάβος εἶχε φροντίσει, πρὶν ἀποβιώσει, νὰ διανείμει τὴ διοίκηση τοῦ κράτους τοῦ στοὺς τρεῖς (3) υἱοὺς του. Στὸν πρεσβύτερο, τὸν Γιαροπόλκο, παραχώρησε τὸ Κίεβο. Στὸν δευτερότοκο, τὸν ῥωσικὸν, μίαν φυλὴ τῶν Δερεβλιάνων (Λευκορώσων) καὶ στὸν νεότερο, τὸν Βλαδίμηρο, τὴν ἡγεμονία τῆς πόλης

τὴν ἰσχυροποίησή του. Ὅμως γεγονός ἐστὶν ὅτι ὁ Σβιατοσλάβος δὲν μερίμνησε γιὰ τὴ διασφάλιση τῶν ἐδαφῶν πὺν ἀποκοῦσε μὲ τίς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις του. Γ. ΚΑΤΣΟΒΕΚΑ – ΜΑΛΙΓΚΟΥΔΗ, *Ἡ Μεσαιωνικὴ Ρωσία*, ὅ.π., σ. 37.

23. А. ЈЕЛАЧИЋ, *Историја Русје*, ὅ.π., σφ. 11.

24. Σχετικὰ βλ. Βλ. ΦΕΙΔΑ, «Ἡ ἡγεμονία τοῦ Κιέβου ῥωσικῆς – Ἑλένη (945-964) μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως», *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 39/40, Ἀθήνα 1972/1973, σ. 630.

Νόβγκοροντ, ή όποία εύρίσκετο στο βόρειο άκρο τής έμπορικής όδοϋ²⁵. Όμως, μεταξύ τών δύο πρεσβύτερων αδελφών τó έτος 975 έξεργάγη έμφύλιος πόλεμος, ό όποιος τετρατίστηκε δύο έτη άργότερα με τή δολοφονία του Όλεγκ. Τó γεγονός αυτό τρώμαξε τόν Βλαδίμηρο, με άποτέλεσμα νά διαφύγει στη Σουηδία. Έπέστρεψε τέσσερα έτη άργότερα, τó 979-980, από κοινού με ένα ισχυρό στρατό μισθοφόρων Βαράγγων και καταλαμβάνει σχετικά εύκολα τó Νόβγκοροντ, αλλά και τó Κίεβο. Απομάκρυνε τόν Γιαροπόλκο και από τó έτος 980 έως τó 1015 ήλεγχε άπόλυτα τήν έξουσία σε όλόκληρη τή Ρωσία. Ό ίδιος έγινε ό Μεγάλος ήγεμόνας του Κιέβου (Velikii Kņjaz). Η έπικοινωνία στο όδικό δίκτηο τής χώρας έγινε τó πλέον άπρόσκοπτα και με όχυρωματικά έργα έμπόδισε τήν πρόσβαση τών Πετσεινέγκων στο Κίεβο. Ό Βλαδίμηρος ήταν ό πρώτος ήγεμόνας πού κατήργησε τή θανατική ποινή, πράξη μοναδική για τήν έποχή τής. Η σπουδαιότερη όμως κίνηση του Βλαδίμηρου και γενικότερα τής ιστορίας του κράτους του Κιέβου είναι ή άπόφασή του νά προσχωρήσει έπίσημα στον Χριστιανισμό.

Ό Χριστιανισμός ήταν ήδη γνωστός στο Κίεβο από τή γιαγιά του Βλαδίμηρου, τήν Όλγα. Ό Βλαδίμηρος όμως τά πρώτα έτη τής ήγεμονίας του ήταν άκραιφνής ειδωλολάτρης και με τήν άνοχή του έπετράπη σε έξαγριωμένους ειδωλολάτρες νά καταστρέψουν τισ οικίες όσων όμολογοϋσαν ότι είναι Χριστιανοί, προκαλώντας μάλιστα και τόν μαρτυρικό θάνατο δύο χριστιανών, του Θεοδώρου και του Ιωάννη, οι όποιοι τιμώνται ως μάρτυρες από τή Ρωσική Όρθόδοξη Έκκλησία στις 12 Ιουλίου κάθε έτους²⁶. Τó γεγονός όμως αυτό ήταν πού συνετέλεσε ώστε νά συνειδητοποιήσει ό Βλαδίμηρος τήν άγριότητα τών ειδωλολατρικών έθίμων, νά ανακαλέσει στη μνήμη όσα του έλεγε ή γιαγιά του ή Όλγα και με πλήρη έσωτερική ώριμανση και έλεύθερη βούληση νά μετανοήσει και νά μεταστραφεί πλέον στον Χριστιανισμό. Η παράδοση μάλιστα αναφέρει ότι ό Βλαδίμηρος αίφνιδίως τυφλώθηκε και ότι μετά από τή βάπτισή του έπανήλθε τó φώς.

Η πρώτη προσπάθεια έκχριστιανισμού τών Άνατολικών Σλάβων άρχεται από τόν σπουδαίο Οικουμενικό Πατριάρχη Φώτιο (858-867 και 877-886) άμέσως μετά από τήν ήττα τών Ρώσων ήγεμόνων Άσκολ και Ντιρ και τή συντριβή του στόλου τους στην προσπάθεια νά καταλάβουν τήν Κωνσταντινούπολη, τó

25. Ž. FAJFRÍĆ, *Ruski Carevi*, ό.π., str. 38.

26. Χ. ΜΠΟΥΛΑΚΗ - ΖΗΣΗ, *Ό έκχριστιανισμός τών Ρώσων*, Θεσσαλονίκη 1989, σσ. 181-183.

έτος 860²⁷. Τότε οί δύο ήγεμόνες, Άσκολ και Ντιρ, έπεισθησαν από κοινού με ένα μέρος των Ρώσων να άσπασθοϋν τον Χριστιανισμό και συμφώνησαν να δεχθοϋν έπίσημα μία αντίπροσωπία από έναν έπίσκοπο και έναν κληρικό από τó Βυζάντιο²⁸. Ός αντίλλαγμα έλαβαν διάφορα έμπορικά προνόμια για τίς άγορές τής Κωνσταντινούπολης και τής Χερσώνας. Με την έπιστροφή τους στο Κίεβο οί Άσκολ και Ντιρ άνήγειραν και τόν πρώτο χριστιανικό ναό στην πόλη πρós τιμήν τοϋ προφήτη Ήλία²⁹.

Την περίοδο αυτή έχουμε μία συστηματική προσπάθεια τοϋ Βυζαντίου να έκχριστιανίσει τούς Σλάβους. Η προσπάθεια αυτή άρχεται από τόν πατριάρχη Φώτιο και τόν Βυζαντινό άυτοκράτορα Μιχαήλ Γ΄ τó έτος 863, με την άποστολή των ίεραποστόλων άδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου στην Μεγάλη Μοραβία³⁰. Την ίδια περίοδο, τó έτος 864, έβαπτίσθησαν Χριστιανοί και οί Βούλγαροι. Έτσι, παρατηροϋμε μία πολύπλευρη κινητικότητα τοϋ Βυζαντίου σχετικά με τó ζήτημα τοϋ έκχριστιανισμού των Σλάβων, αλλά και άλλων λαών όπως των Χαζάρων στην Κριμαία από τόν Κύριλλο και τόν Μεθόδιο τó έτος 860. Η πρώτη αυτή προσπάθεια τοϋ πατριάρχη Φωτίου συνέβαλε στην έν μέρει διάδοση τοϋ Χριστιανισμού στη Ρωσία. Και πράγματι, λίγα έτη άργότερα, τó 867, ó πατριάρχης Φώτιος σέ συνοδική έπιστολή την όποία απέστειλε πρós τούς πατριάρχες τής Άνατολής κανχάται για την έπιτυχία τής ίεραποστολικής αυτής προσπάθειας και τής διαδόσεως τοϋ Χριστιανισμού στους Ρώσους³¹. Αυτή είναι ή πρώτη ίστορική μαρτυρία για την έναρξη τοϋ έκχριστιανισμού των Ρώσων.

Ό Βλαδίμηρος διέγνωσε σύντομα ότι για την άποφυγή μιās ένδεχόμενης άπομόνωσης από τούς γεινιάζοντες λαούς, λόγω τής παγανιστικής πίστης τοϋ λαοϋ του, θά έπρεπε να άποδεχθεϊ κάποια από τίς μεγάλες θρησκείες, παρότι ó ίδιος παρέμενε πιστός ειδωλολάτρης. Οί άνατολικοί γείτονές του είχαν άπο-

27. Σχετικά βλ. ΒΛ. ΦΕΙΔΑ, *Ό ίερός Φώτιος και ή Έκκλησία τής Ρωσίας*, Άθήνα 1988.

28. Γ. ΚΑΤΣΟΒΣΚΑ – ΜΑΛΠΚΟΥΔΗ, *Η Μεσαιωνική Ρωσία*, ό.π., σ. 40 και Χ. ΜΠΟΥΛΑΚΗ – ΖΗΣΗ, *Ό έκχριστιανισμός των Ρώσων*, ό.π., σ. 134.

29. Χ. ΜΠΟΥΛΑΚΗ – ΖΗΣΗ, *Ό έκχριστιανισμός των Ρώσων*, ό.π., 141.

30. ΓΕΩΡ. ΝΕΚ. ΛΟΗ, «Ό έκχριστιανισμός των Κροατών. Άπόψεις για τη ζωή και τó έργο των διαφωτιστών των Σλάβων Κυρίλλου και Μεθοδίου», *Προβληματισμοί Έθνικοί και Θρησκευτικοί έπίκαιροι*, τ. γ΄, *Χριστιανική Μακεδονία. Η ένδοχώρα της σπόν κόσμο τής Όρθοδοξίας τής Χερσονήσου τοϋ Αίμου*, ΙΕΘΠ, Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 404-427.

31. D. OBOLENSKY, «Η άυτοκρατορία και οί Βόρειοι γείτονές της (565-1018)», ό.π., σ. 366.

δεχθεί τὸ Ἰσλάμ, οἱ Χαζάροι ἀπὸ τὸ ἔτος 865 ἀνῆκαν στὸν Ἰουδαϊσμό, ἐνῶ στὴ Βόρεια καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη οἱ λαοὶ προχωροῦσαν ταχύτατα στὸν ἐκχριστιανισμό τους: ἡ Πολωνία τὸ 966, ἡ Δανία τὸ 974, ἡ Νορβηγία τὸ 976 καὶ ἡ Οὐγγαρία τὸ 985³². Τὴν ἴδια περίοδο ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου Β' (976-1025) εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὑποστήριξη ἀνθρώπινου δυναμικοῦ, λόγω τῶν ἀπωλειῶν ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ τὸν Σαμουήλ τῆς Βουλγαρίας. Ἔτσι, ὁ Βασίλειος Β' ἀπέστειλε ἀντιπροσώπους στὸ Κίεβο γιὰ νὰ αἰτηθεῖ ἀπὸ τὸν Βλαδίμηρο στρατιωτικὴ ὑποστήριξη. Οἱ διαπραγματεύσεις ἔγιναν τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 987 καὶ συμφωνήθηκε νὰ βοηθηθεῖ ὁ Βασίλειος Β' μὲ Ρώσους στρατιῶτες καθὼς καὶ νὰ ὑπάρξει προσωπικὴ ὑποστήριξη ἀπὸ τὸν Βλαδίμηρο στὶς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Κριμαίας. Στὴν Κριμαία οἱ ἀποστάτες στρατηγοὶ Βάρδας Φωκᾶς καὶ Βάρδας Σκληρὸς διέθεταν συμμάχους. Ὁ Βλαδίμηρος θὰ ἐλάμβανε ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ σύζυγο τὴν ἀδελφὴ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα πορφυρογέννητη Ἄννα, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ ἠσπάζετο τὸν Χριστιανισμό τόσο ὁ ἴδιος, ὅσο καὶ ὁ λαὸς του. Καὶ πράγματι ὁ Ρῶσος ἡγεμόνας Βλαδίμηρος, ὅπως ἀναφέραμε καὶ ἀνωτέρω, παραχώρησε στὸν βυζαντινὸ αὐτοκράτορα Βασίλειο Β' ἕξι χιλιάδες (6000) Βαράγγους³³. Ἔτσι, μὲ τὴ συνεισφορὰ τῶν Βαράγγων ὁ Βασίλειος Β' νίκησε τὸν Φωκᾶ καὶ τὸν Σκληρὸ καὶ κατέλαβε τὴν Κριμαία.

Σύμφωνα μὲ τὸ «*Ρωσικὸ Χρονικὸ*», ὁ Βλαδίμηρος πιθανότατα στὶς 6 Ἰανουαρίου τοῦ 988 ἐβαπτίσθη στὴν Χερσῶνα Χριστιανὸς καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ ἴδιου ἔτους ἔγινε καὶ ἡ βάπτισις τῶν Ρώσων τοῦ Κιέβου στὸν ποταμὸ Δνείπερο. Ἔτσι, τὸ θέρος τοῦ 988 ὁ Βλαδίμηρος νυμφεύθηκε τὴ βυζαντινὴ πριγκίπισσα Ἄννα. Τὸ γεγονός ἀπὸ τὸ ἦταν ἰδιαίτερης σημασίας γιὰ τὸν Βλαδίμηρο καὶ τὸν Ρωσικὸ λαό. Ἀπ' ἐνὸς ἡ Ρωσία ἀποκτοῦσε μία συμμαχία μὲ τὴν ἰσχυρότερη τότε χώρα, τὸ Βυζάντιο, καὶ ἀπ' ἐτέρου ὁ Βλαδίμηρος ἀναβαθμίστηκε, διότι ἦταν ὁ πρῶτος ξένος ἡγεμόνας ποὺ νυμφεύθηκε πορφυρογέννητη πριγκίπισσα, κόρη δηλαδὴ αὐτοκράτορα, ἡ ὁποία εἶχε γεννηθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια πού ὁ πατέρας της ἦταν στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου στὴν πορφύρα. Στὸ «*Ρωσικὸ Χρονικὸ*» ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν περίοδο τῶν διαπραγματεύσεων στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Βλαδίμηρου ὀδηγήθηκαν στὴν Ἁγία Σοφία, ὅπου παρηκολούθησαν τὴ Θεία Λειτουργία. Ἐκεῖ λέγουν ὅτι δὲν γνώριζαν «*ἂν ἦταν στὸν οὐρανὸ*

32. Γ. ΚΑΤΣΟΒΣΚΑ – ΜΑΛΠΚΟΥΔΗ, *Ἡ Μεσαιωνικὴ Ρωσία*, ὁ.π., σσ. 40-41.

33. GEORG. OSTROGORSKI, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους*, τ. Β', ὁ.π., σ. 186.

ἢ στή γῆ, διότι στή γῆ δὲν ὑπάρχει τέτοια λαμπρότητα καὶ ὁμορφιά, μὲ ἀποτελεσματὰ νὰ μὴ γνωρίζουν πῶς νὰ περιγράψουν τὸ γεγονός. Αὐτὸ ποὺ κατάλαβαν ἦταν ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους»³⁴. Γιὰ τὸ Βυζάντιο ἦταν ἐξίσου σημαντικὸ τὸ γεγονός τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων καὶ κορυφαία πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἐπιτυχία, διότι μετέτρεπε τοὺς ἐπικίνδυνους γείτονες σὲ πιστοὺς συμμάχους· τοὺς ἐνσωμάτωνε στὴν ἴδια τὴν αὐτοκρατορία.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας δώρισε στὸν Βλαδίμηρο τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος Ρώμης, μὲ σκοπὸ νὰ τὰ μεταφέρει στὴ νεοφώτιστη Ἐκκλησία του³⁵. Ἐπίσης, οἱ Ρῶσοι ἔλαβαν εἰκόνες, ἐκκλησιαστικὰ σκεύη καὶ διάφορα λειτουργικὰ καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία μεταφρασμένα στὰ σλαβικά. Ὁ νεοφώτιστος ἡγεμόνας τῆς Ρωσίας θὰ ἀνοικοδομήσει ἄμεσα καὶ τὸ πρῶτο παρεκκλήσι στὸ Κίεβο, τὸ ὁποῖο ἀφιέρωσε στὸν ἅγιο Βασίλειο, πρὸς τιμὴν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου Β΄. Λίγα ἔτη ἀργότερα ὁ Βλαδίμηρος θὰ ἀνεγείρει τὸν ναὸ τῆς Θεοτόκου (989-996)³⁶, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἔλθουν στὸ Κίεβο τεχνῖτες καὶ μάστορες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ ἴδιος ἐνδιαφέρθηκε προσωπικὰ γιὰ τὴ διάδοση τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ σὲ ὁλόκληρη τὴν Ρωσία³⁷. Σὲ αὐτὸ τὸν βοήθησε ὁ ἅγιος Μιχαήλ, ὁ πρῶτος μητροπολίτης Κιέβου καὶ πασῶν τῶν Ρωσιῶν (988-991)³⁸. Ὁ ἅγιος Βλαδίμηρος ἀπεβίωσε στὶς 15 Ἰουλίου τοῦ 1015 καὶ ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τὸν κατέταξε στὸν κατάλογο τῶν ἁγίων ὡς ἰσαπόστολο.

Ἡ νέα Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἀνῆκε στὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀρχικὰ ἐδιοικεῖτο ἀπὸ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπεστέλλοντο ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο. Ὁ ἱστορικός, λογοτέχνης καὶ σλαβολόγος D. Lihačev ὑποστηρίζει ὅτι μὲ τὸν ἐκχριστιανισμὸ δὲν ὑπῆρξε ἀπλῶς ἐπίδραση τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ στὴ Ρωσία, ἀλλὰ μεταφύτευση τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ στὸν κόσμον τῶν Σλάβων³⁹. Καὶ ὁ σπουδαῖος Ρῶσος θεολόγος π. Γεώργιος Φλωρόφ-

34. POVEST VREMENNIKH LET, D. Lihačev – B. Romanov, Moscow – Leningrad 1950, str. 75.

35. Ž. FAJFRIC, *Ruski Carevi*, ὁ.π., str. 43.

36. Ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ὀνομάζετο καὶ «Desjatinnaja», δηλαδή «τῆς Δεκάτης». Καὶ αὐτὸ διότι ὁ Βλαδίμηρος τῆς δώρισε τὸ ἕνα δέκατο τῶν ἐσόδων του. Ὁ ναὸς αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἀνηγέρθη ἀπὸ πέτρα στὴ Ρωσία, μὲ τρίκλιτο σταυροειδὲς σχῆμα. Καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς Μογγόλους τὸ ἔτος 1240. . Ž. FAJFRIC, *Ruski Carevi*, ὁ.π., str. 44.

37. Σχετικὰ βλ. ΒΛ. ΦΕΙΔΑ, *Ἡ πρώτη ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία καὶ αἱ ρωσικαὶ πηγαι*, Ἀθήνα 1966.

38. Г. М. ВЛАДИМИРОВИЧ ТОЛСТОЈ, *Историја Руске Православне Цркве*, ὁ.π., стр. 10-11.

39. D. S. LIHAČEV, «Drevneslavjanskije Literatury kak sistema», VI *Meždunarodnyi sezd slavistov, Doklady sovetsoj delegacii*, Moscow 1968, str. 5-48.

σκη συμπληρώνει λέγοντας ότι ο βυζαντινός πολιτισμός στη Ρωσία αποτελεί τον «ρωσικό βυζαντινισμό»⁴⁰. Έτσι, με την είσοδο στη δεύτερη χιλιετία ο Χριστιανισμός θα αποτελέσει την ισχυρή ένοποιητική δύναμη του κράτους των Ρώσων.

SUMMARY

Byzantium and Slavs. The State of the Russians and the Christianization of the Eastern Slavs (9th-10th century)

By Dr. Georgios Nektarios Lois

The current work deals with the foundation of the first state of the Rus (Russians) and the Christianization of the Eastern Slavs. We find out that the sources *often refer* to Scandinavians as “Rus” or “Varangians”. The Rus Varangians were mercenary soldiers in the region of today's Russia and were recruited by the rulers of the Eastern Slavs.

Regarding the creation of the first Russian state, two are the most prevalent theories, the “Normanist” *theory* and the “anti-Normanist” *one*. The former believes that Scandinavians played a particularly significant role in the formation of the first Russian state of Kiev, while the latter considers that the Russian state of Kiev is the result of the gradual development of the eastern Slavs themselves. In the rest of the research, the gradual development of the state of Rus is shown as well as the movement of the capital from Novgorod to Kiev, according to the most ancient Russian source, the “Nestor’s *Russian Chronicle*” (1116).

Christianity has been known to the Eastern Slavs since the beginning of the 9th century. *But when St. Olga was found on the throne of Kiev* (945 - 961), the first failed attempt to establish Christianity as the official religion of the state was made. Her grandson, St. Vladimir, was the one who accomplished the Christianization of the Russians *and the establishment of Christianity as the official religion of the state* in the year 988.

40. ΚΩΝ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗ, *Διαχρονικές σχέσεις Ελλάδας – Ρωσίας*, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 9.

САЖЕТАК

Византија и Словени.
Држава Рус (Руса) и покрштавање источних Словена
(9ог – 10ог века)

Др. Георгиос Нектариос Лоис
Проф. (SEF) Грчког Отвореног Универзитета
Факултета Хуманистичких Наука

Приказани рад се бави стварањем прве државе Рус (Руса) и покрштавањем источних Словена. Напомињемо да извори често наводе за Скандинавце имена "Рус" и "Варјаге". Руси Варјаге били су војници плаћеници у области данашње Русије и ангажовани од стране владара источних Словена.

Што се тиче стварања прве руске државе постоје две теорије, "норманска" и "антинорманска" (норманској и антинорманској теорији). Прва сматра да су Скандинавци играли посебно важну улогу у формирању прве руске државе Кијева, док друга сматра да је руска држава Кијева резултат постепеног развијања источних Словена. У наставку студија наводи се развој државе Рус и премештање престојнице из Новгорода у Кијево, у сагласности са најстаријим руским изворима "Ровест Временних Лет" (Повѣсть времена дньныхъ лѣтъ - 1116).

Хришћанство је било познато источним Словенима од раног 9ог века. Дошавши на престо Кијева света Олга (945-961) покушала је први пут да успостави хришћанство као званичну религију у држави, али није успела. Њен унук, свети Владимир, је то успео и покрстио је Русе 988 године и увео је Хришћанство као званичну религију.